

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בא
גליון 12

ש. עדיין קשה, מדוע דוקא חילקו בצורה כזה של שבע בפרשה אחת ושלוש בפרשה אחרת, היו צריכים לחלק חמש בפרשה אחת ועוד חמש בפרשה אחרת. ולא עוד, שפרשת וארא לכאורה יותר גדולה מפרשת בא, א"כ היו יכולים לחלק שלש בפרשת וארא ושבע בפרשת בא.
ת. כאן יש מה להאריך.

ש. בפרשת בא כתוב בתחילה (שמות י' ב') "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו'", משמע שיש ענין שהסבא יספר יציאת מצרים גם לנכד. ואילו בסוף הפרשה כתוב (שמות יג' ח') "והגדת לבנך". מדוע שם לא נזכר והגדת לבנך וכן בנך כמו בתחילת הפרשה.
ת. סמך אדלעיל.

ש. במכת ארבה במצרים מצינו שכתוב (שמות יד') "וינח בכל גבול מצרים וגו'". ואומר הבעל הטורים שמצינו בשני המקומות שכתוב המילה "וינח", פעם במכת ארבה, ופעם לגבי שבת שכתוב "וינח ביום השביעי". ואומר הבעל הטורים שזה בא לרמז שהמצריים לא סבלו ממכת ארבה בשבת. צריך להבין מדוע רק במכת ארבה לא סבלו בשבת ואילו שאר המכות סבלו גם בשבת.
ת. כי היא מכה מהלכת לכן נחה בשבת.³

עלה נותרו לנו המילים ו'אנכי' ג'ם שהם עולים בגימטריא קכד' כמנין הפסוקים של פרשת שמות. נמצא שבהבטחת הקב"ה ליעקב רמוזות שלוש הפרשיות של השעבוד וגאולת מצרים, שמות וארא בא, וכו'".³ בטעם שלא סבלו ממכת ארבה בשבת, ראיתי בספר מקדש הלוי (לג"ר יוסף צבי דינר זצוק"ל על התורה עמוד רלד') שמביא על פי המדרש שמות רבה א' כח' שמשא רבינו ראה שכלל ישראל עובדים שבעה ימים בלי מנוחה, עובדים גם בשבת הלך לפרעה ואמר לו מי שיש לו עבד, אם אינו נח יום אחד בשבוע, הוא מת, ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע, הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח. נמצא שפרעה נתן לכלל ישראל לנוח ביום השבת, לא כדי שישמרו שבת, ולא בגלל שהוא היה אדם טוב, אלא מתוך דאגה לטובתו האישית ולהמשיך בתפקידם של עבדיו, שע"י שינוחו

תודה רבה לכל אלו ששולחים הערות ותיקונים, כל הערה מתקבלת בשמחה ויש בזה תועלת לזיכוי הרבים.
ושוב נודה לכל המצטרפים כל הזמן, שבזכות הרבים בס"ד נזכה שלא יצא תקלה מתחת ידינו, ונוכל להרבות כבוד שמים, להמשיך ליהנות מאור תורת מרן שליט"א.

פרשת בא - תשע"ט.¹

ש. מדוע חילקו בתורה את העשר מכות, ששבע מהמכות נכתבו בפרשת וארא, ושלוש אחרים בפרשת בא.
ת. כי זה פרשה גדולה.²

¹ לבקשת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
אין לסמוך על מה שאני עונה מקופיא.

הגליון הוא מהדורת ביקורת ועריכה של קונטרס עזרת אליעזר, תשובות שזכינו בס"ד לקבל בכתב יד ממרן שליט"א.
הערות ניתן להעביר למשפחת קרביץ.

כולנו תפילה שאי"ה נוכל במשך השנים להשלים את השו"ת על כל הפרשיות, ועל עבודת התפילה. הגליון יוצא לזיכוי הרבים, ואין להשתמש בזה לשום דבר אחר ללא רשות, וכל הזכויות שמורות.

² הראוני שבמוסף שבת קודש פרשת וארא תשע"ב עמדו בזה וכתבו שם וז"ל "כשם שיש עשר ספירות דקדושה, כן יש עשר קליפות דטומאה. וכשם שהספירות הקדשות מתחלקות לשתי קבוצות, א' שלש עליונות, ב' שבע תחתונות, כן מחולקות הקליפות לשלוש ושבע. וכו' שמעתי כותב האוסרי לגפן רמז נפלא מהגאון רבי מרדכי מנשה זילבר שליט"א. היציאה מצרים התרחשה בשני שלבים. א' פרשת וארא בה יש שבע מכות, שבכוחן יצאו ישראל מטומאת שבע הקליפות התחתונות. ב' פרשת בא בה יש שלוש מכות, שבכוחן יצאו ישראל מטומאת שלוש הקליפות העליונות. וזהו שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. הכפילות של אעלך גם עלה רומזת לשני השבלים של המכות. ומה נפלא ש"אעלך" בגימטריא קכא' כמנין הפסוקים של פרשת וארא, ו"עלה" בגימטריא קה' כמנין הפסוקים של פרשת בת. כעת מתוך הפסוק ואנכ אעלך גם

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בא
גליון 12

ת. מסתמא כישראל. ⁴

ש. יש מצוה מיוחדת של והגדת לבנך בליל הסדר, האם האבות הקדושים קיימו זאת לפני יציאת מצרים.
ת. כן. ⁵

ש. איך האבות הקדושים קיימו מצות והגדת לבנך בליל הסדר, הרי כל המצוה היא לספר לבנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים, ועד כמה שעדיין לא היה שיעבוד מצריים, מה יכלו האבות לספר, א"כ איך קיימו מצות והגדת לבנך בליל הסדר.
ת. איך אדם הראשון למד כל התורה.

ש. האם הפשט הוא, שעיקר סיפור יציאת מצרים זה החיזוק באמונה, ואת זה האבות יכלו לקיים.

ת. אין צריך לכך.

ש. מצינו שדעת החרדים שבברכת כהנים יש מצוה על הכהן לברך ועל הישראל להתברך. האם גם בסיפור יציאת מצרים נאמר שיש מצוה על הבן לשמוע ועל האב לספר.

ת. לא קי"ל כהחרדים. ⁶

⁴ לפי היסוד בהערה לעיל אפשר להוסיף כאן בס"ד עוד חלק, עד כמה שהמצריים קיבלו שכרם לפי צורת יום השבת אצל כלל ישראל, ולא לפי אצלם שהלילה הולך אחר היום, א"כ זה מוסר השכל גם לגבי כל יהודי שמקבל שכרו בדיוק כפי שהוא יכבד את השבת, שמתו שאצלו מתחיל השבת, כך יקבל שכרו לצאת מהגיהנום וכדומה. כי כל אחד לפי מעשיו כך מביא לעצמו את הברכה.

⁵ עיין באריכות בעניני פסח וליל הסדר בשו"ת על הלכות פסח.

⁶ נוסף רק נידון דומה, הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א מסתפק במצות והגדת לבנך, כיצד הדין באב שהוא בן חוץ לארץ ונמצא עכשיו בארץ ישראל, אם מקיים מצות והגדת לבנך בליל ב' של פסח כשמספר לבנו שהוא בן ארץ ישראל. דהנה יש לחקור אם מצות סיפור הוא דין על האב לספר לבניו, ולפי"ז מקיים האב מצות סיפור אף אם בנו בן ארץ ישראל ואינו בר חיובא בליל ב' דפסח, או דלמא דמצות סיפור הוא דין גם מצד הבן שהאב חייב לספר לו בליל פסח ולפי"ז אם הבן לא בר חיובא בלילה הזה, אין האב מקיים בבן הזה מצות והגדת לבנך (חוט שני פסח עמוד קעח').

ש. אבל לכאורה קשה, שהרי גם ערוב הם חיות מהלכות והיו צריכים לנוח בשבת, ומדוע אצל ערוב לא כתוב "וינח" כבמכת ארבה.

ת. שם הרבה מינין ולכל אחד טבע אחר יש מכל מין ויש נחים.

ש. לפי הבעל הטורים שלא סבלו בשבת ממכת ארבה, האם זה היה משקיעת החמה כמו שמתחיל השבת אצל יהודי או רק משבת בבוקר.

בשבת יהא להם יותר כח לעבוד, ומ"מ עד כמה שלמעשה כלל ישראל נהנו מפרעה שנתן להם יום מנוחה ביום השבת, זכה למידה כנגד מידה שגם הארבה שבא להזיק ולאכול בגבול מצרים, נח ביום השבת ואיפשר לו מנוחה קלה.

מה שצריך להוסיף, שלכאורה א"כ מגיע שכר רק לפרעה, שהרי הוא נתן את המנוחה, אלא צריך לומר שכיון שכל ימות השבוע היו השוטרים של המצריים מכים ג"כ בהם כל שלא מילאו את העבודה של אותו היום, ולאחר שקיבלו את יום המנוחה בשבת, הפסיקו השוטרים ג"כ להכות בהם, נמצא שגם המצריים היו שותפים בפועל במנוחה לכלל ישראל שלא היכו בהם, ולכן כולם נהנו שהארבה לא אכל להם בשבת.

בספר ומתוק האור (שמות ח"א עמוד תצד') מביא בשם הגה"צ ר' ראובן קרלנשטיין זצוק"ל שביאר לפי הבעל הטורים את מה שכתוב בפסוק שמו תי' יו' ויסר מעלי רק את המות הזה. מדוע קורא פרעה למכת ארבה את המות הזה, אלא ברגע שפרעה ראה שלא סובל ממכת ארבה בשבת, והגם שהארבה עדיין היה במצריים אבל הוא שובת ממלאכתו ולא מזיק, הרי בזה ראה פרעה איך הארבה שומר שבת, לכן צעק מיד, תעשו הכל העיקר שלא יהיה לפני הדתיים האלו, שלא יכל לסבול לראות איזה משהו ש ליהודים, משהו של שבת מול עיניו, לכן אמר על זה הסר מעלי את המות הזה.

ויתכן שכתוב כאן עוד איזה רשעות של פרעה דרך אגב, איך ביקש ויסר מעלי, שהיה אכפת לו רק מעצמו ולא מאחרים, וזה ההיפך מהצדיקים שכל חייהם לדאוג לאחרים. וראיתי בספר מעינה של תורה שמות עמוד נא' שאומר בשם החידושי הרי"ם על מה שכתוב בפסוק במכת חושך (שמות י' כג') "לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו" שהחושך הגרוע ביותר הוא כאשר איש אינו רוצה לראות את אחיו בצערו, להושיט לו עזרה, ואז התוצאה, שכאשר מתעלם מחברו, אין הוא בעצמו יכול לקום ממקומו, וזהו לא קמו איש תחתיו.

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בא
גליון 12

ת. לא.

ש. אדם שיש לו בלע"ה כמה ילדים, האם מקיים כמה מצוות של והגדת לבנך, כי לכל בן שמספר זה מצוה בפני עצמה, או שמקיים מצוה אחת לכולם, ולא תלוי כמה ילדים שומעים.
ת. מצוה מתחלקת.

שו"ת עם מרן שליט"א על עניני תפילה
לחיזוק עבודת התפילה.

המשך ברכת אשר יצר.

ש. יש לעיין מדוע סידרו ברכת אשר יצר בכל בוקר לברכו עוד לפני אלוקי נשמה וברכות התורה, וכי לא מתאים לפתוח דבר ראשון בברכת אלוקי נשמה וברכות התורה ואחרי זה אשר יצר.
ת. שהולך על היצירה.

ש. האם אפשר בס"ד לפרש, כל עוד אין גוף האדם נקי, הרי לא יכול לעבוד את הקב"ה, לא יכול ללמוד ולא להתפלל, ובברכת אשר יצר מודים להקב"ה על עצם היכולת להיות גוף נקי וכעת לבוא להתפלל ולדבר עמו, לכן פתחו בברכת אשר יצר. האם עפי"ז אפשר בס"ד לומר עוד עומק, כמו שצריך גוף נקי כשבאים לדבר עם הקב"ה, לא מספיק גוף נקי מפסולת של אוכל וכדומה, אלא צריך גוף נקי שלא מושך לתענוגי העולם הזה, גוף נקי שכל רצונו זה ביטול להקב"ה, לדעת שתלויים רק בו יתברך, וכל בעיה במערכת בגוף חלילה משפיע על האדם כולו, כך גם בעיה ברוחניות משפיעה על האדם, וצריך גוף נקי, לא לסמוך על עצמנו כלום, אלא לזכור שהכל ממנו, וזהו מיד השייכות לברכת אלוקי נשמה, לדאוג שגם הנשמה תהי' נקיה כדי לבוא לבקש אח"כ מהקב"ה על מתיקות התורה, כי עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים יתירים לתוך גופו כמבואר בתוס' בכתובות קד'. לכן צריך גוף נקי ונשמה נקיה, לזכור לעשות רק את רצון הקב"ה, ולכן הסדר הוא ברכת אשר יצר, אח"כ אלוקי נשמה, ואז ברכות התורה.

ש. בליל הסדר שיש מצוה על האבא לקיים והגדת לבנך, זה רק מצוה על האבא לספר לבניו, ואילו לבניו ששומעים אין שום מצוה, כמו שמצינו לגבי ברכת כהנים שיש סוברים שהמצוה היא רק על הכהנים לברך ולישראל אין מצוה להתברך לחלק מהפוסקים, או שגם הבנים מקיימים מצוה במה ששומעים מאביהם סיפור יציאת מצרים.
ת. מסייע לדבר מצוה.

ש. אם אין שום מצוה על הבנים לשמוע סיפור יציאת מצרים, כי כל המצוה היא רק על אביהם, האם מוטל על הבנים הנשואין לדאוג שמישהו מהילדים יבוא להיות בליל הסדר אצל אביהם כדי שיקיים מצות והגדת לבנך.
ת. מצוה.

ש. אדם שאין לו בנים כי אם בנות, האם מקיים בהן מצות והגדת לבנך, או שזה רק בבנים.
ת. כן.

ש. אדם שאין לו בליל הסדר מבני משפחתו כי אם אורחים שלא ממשפחתו, האם מקיים בהם והגדת לבנך.

בנטעי גבריאל (ח"ב עמוד תלה') כתב בשם מאור המועדים בריסק שבן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל בפסח חייב במצוות והגדת לבנך לבנו שהוא בן ארץ ישראל בליל יו"ט שני.

בתשובות והנהגות (ח"ד סימן קב' אות ב') כתב נסתפק חכמי זמננו ביהודי בן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל ומקיים סדר שני שדעתו לחזור, ובניו הם תושבי ארץ ישראל הפטורים מסדר שני אם מקיים מצות הגדה בסיפור יציאת מצרים לבניו אלו, ובסוף מסיים שנראה דעיקר המצוה תלוי במספר ולכן מועיל אף אם השומע אינו בר חיובא.

באילת השחר על התורה (שמות עמוד צ') כתב שמסתבר דיש לאבא מצות והגדת לבנך, כיון שזה מצות האב לספר לבן ואין זה חובת הבן.

בדרך שיחה (עמוד רלט') הביא דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א שמסתבר שהוא מחויב, כי הרי מצות והגדת לבנך היא אפילו לקטן שאין לו מצוה, שהתורה אמרה שאתה תספר לו.

בס"ד

גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בא
גליון 12

ת. יפה.

הסמוכה לחברתה לברכה ראשונה לפני האכילה.
האם מכאן מוכח ג"כ שאין לסמוך ברכה הסמוכה
לחברתה לברכה קצרה, ולכן גם באלוקי נשמה
כשלא הסמיך לברכ תאשר יצר, צריך להסמיך רק
לברכה אחרונה.

ת. כנ"ל.

ש. מה באמת הטעם שאי אפשר להסמיך ברכה
הסמוכה לחברתה לברכה קצרה וצריך דוקא ברכה
ארוכה. הרי ברכה קצרה זה גם ברכה.

ת. כך תקנו חז"ל.

ש. בברכת אלוקי נשמה אומרים "שנתת בי" וכן
"אתה נפחת בי", וכן "ואתה עתיד להחזירה בי".
מדוע לגבי משמרה שינוי את הלשון ואומרים
"ואתה משמרה בקרבי", ולא אומרים "משמרה בי".

ת. שמירה על כל הגוף.

ש. בברכת אלוקי נשמה אומרים "טהורה היא"
שמשמע שעתה עדיין היא טהורה. לכאורה אדם
שהוא עושה עבירות אפילו בשוגג, פוגם ומטמא את
נשמתו, א"כ היא כבר לא כ"כ טהורה, ואיך אומר
טהורה היא.

ת. מעיקרא טהורה היא.

ש. בברכת אלוקי נשמה אומרים "ואתה עתיד לטלה
ממני וכו'". מדוע אין זה נחשב שפוחת פה לשטן.

ת. כבר נגזרה גזרה מימי אדם הראשון.⁷

⁷ מצאתי בסידור תפלה למשה עמוד 9 שמביא תירוץ
אחר מרבינו שליט"א, שזה כמאן דאמר בשבת קנב' ע"ב
ששעה אחת קודם תחיית המתים כולם ימותו ויחיו מיד.
וכעין זה ראיתי בהסכמה לספר דברי סופרים על שו"ע
הלכות אבילות מפי הגאון ר' אברהם קופשיץ זצוק"ל
שעומד בזה ותיריך כן.

בטללי אורות על תפילה ח"א עמוד עד' מצאתי שמביא
בשם צלותא דאברהם שעומד בזה שאם הכוונה על יום
המיתה, איך אפשר לפרש כן הרי אסור לאדם שיפתח פיו
לשטן ואיך כאן מזכיר מיתתו, ועוד, שאם הכוונה על יום
המיתה, איזה מקום יש לשבח ולהודות על כך, ולכן
מפרש ואתה עתיד לטלה ממני בלילה הבא, ולהחזירה בי
לעתיד לבוא בבוקר שלאחריו, ולעתיד לבוא יכול
להתפרש על מכאן ולהבא.

ברכת אלוקי נשמה.

ש. בסדר הברכות של שחר לפי סדר הגמ' בדף ס'
ע"ב מובא שקודם אומר מיד בקומו אלוקי נשמה,
ואח"כ שאר ברכות השחר עד שבסוף נוטל ידיו
ומברך על נטילת ידים. וקשה, שהרי במשנה ברורה
בסימן א' ס"ק ח' מבואר שהטעם שאדם אומר מודה
אני לפניך כי לא נזכר בזה שם ולא כינוי של
הקב"ה, וכל עוד שלא נטל ידיו אי אפשר להזכיר
שם שמים, א"כ איך מדינא דגמ' אומר אלוקי נשמה
כל עוד לא נטל ידיו.

ת. ישפושף ידיו.

ש. מי שלא יכול להסמיך ברכת אלוקי נשמה לאשר
יצר מאיזה טעם, כגון שבירך לפני כן אשר יצר
ועדיין לא בירך אלוקי נשמה, האם יכול לסמוך
אלוקי נשמה לברכה קצרה מברכות השחר, כגון
אחרי פוקח עורים יאמר אלוקי נשמה, או שאי
אפשר להסמיך אלוקי נשמה מדין ברכה הסמוכה
לחברתה לברכה קצרה שפוחתת בברוך ולא חותמת
בברוך.

ת. כמדומה שלא, וצ"ע.

ש. בסימן מז' ס"ק יא' כתב המשנה ברורה להוכיח
שברכת והערב נא פותחת באות ו', כי אם זה ברכה
בפני עצמה, עד כמה שאינה פותחת בברוך, אי
אפשר להסמיכה לברכה לעסוק בדברי תורה, כי אז
היא ברכה קצרה ואי אפשר להסמיך לה ברכה
אחרת, ולכן והערב נא אומרים באות ו' שזה המשך
לברכה הקודמת. האם מזה מוכח לנידון לעיל שאי
אפשר להסמיך אלוקי נשמה לברכה קצרה מברכות
השחר ויצטרך לחפש דוקא ברכה ארוכה.

ת. נכון.

ש. כמו כן המשנה ברורה בסימן קי' לגבי תפלת
הדרך כתב שמי שרוצה להסמיך תפלת הדרך שתהא
ברכה הסמוכה לחברתה, יסמיכנה לברכה אחרונה
על אכילה ושתיה. ומבואר במשנה ברורה להדיא
שאי אפשר להסמיך תפלת הדרך שתהא ברכה

בס"ד
גליון שבועי עזרת אליעזר
שו"ת עם מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א
על פרשת השבוע, ועניני עבודת התפילה
פרשת בא
גליון 12

ת. לכאורה אפשר (אבל לא שלא עשני אשה).

ש. בברכת אלוקי נשמה אומרים "רבון כל המעשים אדון כל הנשמות". מה ההבדל בין רבון לאדון.
ת. רב זה בתורה.⁸

ש. לכאורה מה שייך הענין של רב בתורה, הרי מדברים כאן על הקב"ה שהוא רבון כל המעשים, וגם אדון כל הנשמות.
ת. מלמד תורה לעמו ישראל.

ש. מדוע בשחרית של שבת אומרים א-ל אדון על כל המעשים, ואילו באלוקי נשמה אומרים "רבון כל המעשים".
ת. באלוקי נשמה מבקשים על התורה.

ש. בית כנסת שאין מי שיוציאם בברכות התורה ובברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, האם אפשר לומר לקטן בגיל חינוך שישן בליל שבועות שיוציא את הציבור בברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, או שבציבור אין אומרים לקטן להוציאם כי אם ליחיד בלבד.
ת. יתכן.

ש. אדם שאין מי שיוציאו בברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, האם יכול לצאת לאחר התפילה בברכות אלו ע"י אשתו.

מצאתי בספר החדש ימלא פי תהלתך עיונים בתפלה עמוד כה' שמבאר 'ואולי בעיקר הכוונה לומר את ההמשך ולהחזירה בי ובשביל זה על כרחך צריך ג"כ לומר דעתיד ליטלה ממני ובאילת השחר כתובות כתבנו דהא מבואר דכל אחד מוכרח לשוב להיות עפר שעה אחת קודם תחית המתים'.

בטללי אורות תפילה ח"א עמוד עה' מצאתי שהביא קושיא זו ועוד, שאם נפרש שהכוונה ליום המיתה, איזה מקום יש לשבח ולהודות על כך. אלא מביא בשם צלותא דאברהם שכתב לפרש "ואתה עתיד ליטלה ממני בלילה הבא, ולהחזירה בי לעתיד לבוא, בבוקר שלאחריו". וראיה לדבר מן הגירסא שבסדר רב עמרם גאון אתה נטלתה ממני ואתה החזרתה בי.

⁸ בספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמוד כו' עומד על כך שכאן בתפילה משמע דרבון ואדון זה שני דברים אבל בתרגום מבואר שאדון זה רבון, וכאן יוצא שמקדימים אדון בארמית ללשון הקודש.